

Драгица Павловић Торнтон — Године искушења (Косовка девојка)

Copyright © 2022 Драгица Павловић Торнтон
Copyright © 2022 за Србију Талија издаваштво

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама Закона о ауторским правима.

www.talijaizdavastvo.rs

Драгица Павловић Торнтон

ГОДИНЕ ИСКУШЕЊА

КОСОВКА ДЕВОЈКА

Талија издаваштво
Ниш – Београд, 2022

Глава I

Снег је почео да пада у рану зору. Крупне пахуље као у слаповима падале су на смрзнуту земљу и бојиле је у бело. Напољу је још увек био мрак, тишина је обавијала Буковик, поспано село смештено у подножју Букуље. Хладан зимски ветар завијао је кроз крошње оголелог дрвећа.

Даница, замотана у дебео шал, стајала је на трему и уживала у призору. Понекад јој се учини да лебди ако нетремице гледа у падајуће пахуљице. „Боже, откад нисам ово радила.“ помисли и насмеши се у себи. Одједном је телом обухвати нека дубока туга која растера пређашњу раздраганост због првог снега. Много тога се променило у њеном животу последњих шест година. Није више била безбрижна девојчица која се игра са пахуљама првог снега, била је мајка.

Пре шест година живела је са родитељима на северном делу Косова и највећа брига јој је била кад и где ће се видети са својом сестром од ујака, Миленом. На дан Миленине свадбе Даница је убила Турчина који ју је напао па је због тога морала са родитељима да бежи у Београдски пашалук. Ту је упознала свог мужа Младена са којим сад има годину дана старе близанце, Јелену и Растка. „Морам их извести мало напоље. Растко ће уживати у снегу, али ме занима како ће се Јелена понашати.“ помисли Даница.

Јелена је, за разлику од Растка, била доста опрезнија, пажљивија у свему, чак је месец дана касније проходила од њега. Док је он ходао по целом дворишту, истраживао и играо се са пет година старим ујаком Ђурђем, она је седела мирно и посматрала их. Није показивала заинтересованост да им се придружи. Кад њихова

комшаница Марија доведе свог брата Радоја и ћерку Ружу, тад се и Јелена узбуди, и она хоће да се игра са њима, највише са Ружом. Ружа јој обично пева песмице и води је око баште да миришу цвеће, то је Јелена највише волела.

Младен је, две недеље после њиховог рођења, скоро годину дана од добијених рана и прележане упале плућа, отишао поново у борбу. Не прође дан да се Даница не пита где је сада и да ли је добро. Чула је од Сретена, пре месец дана, да су прошле године ослободили Београд и да полако стварају младу државу. Споро и тешко им иде. Ђорђе се састаје често са водећим, образованим људима Србије да решавају домаће проблеме, а и проблеме са Аустријом и Портом. Руси им помажу али и они имају својих проблема и тежњи, тако да им Србија и њени проблеми нису у првом реду. Цела се Европа узбуркала, као олујом ухваћено море.

Ветар је почео снажније да завија. Даница се стресе од хладноће, обмота шал чвршће око себе и крену ка штали. Морала је да помуже краву и намири стоку пре него што се деца и Даринка, њена свекрва, пробуде. Још увек се није навикла да су само њих две у кући.

Недељу дана после Светог Илије, Даницина мајка Перса се преселила у кућу коју су Младен, њен отац Добривоје и Душан, направили. Младен је раскрчио шуму до Даринкиног имања пре повратка у борбу, а Добривоје и Душан су направили кућу уз помоћ неколико људи из села.

Још увек је Перса преко дана била код Данице и Даринке, помагала им у градини, у њивама и око стоке, једино је спавала у својој кући. Откако је захладнело напољу, Перса није долазила сваки дан, дешавало се да два дана прође, а она не сврати. Милена је долазила са Ђурђем и Невеном, својом ћерком, сваки дан. Даница им није узвраћала посете због своје мале деце, а Даринка је ишла код Персе сваки пут кад Перса не дође код њих. Заједно су обрађивале

њиве и градину пошто Добривоје није имао времена да раскрчи и узоре њихову земљу. Надају се да ће на пролеће успети и то да ураде.

Убрзаним кораком прешла је раздаљину између трема и штале. Обрадова се топлини која је обухвати чим је ушла унутра. Кренула је са послом без оклевања. Имале су једну краву која је давала довољно млека за њих, а и за продају. Пре устанка Даринка је продавала млеко, сир и кајмак, а сада их дели са онима у селу који немају. Пуно је породица са малом децом које једва преживљавају. Многе њиве у селу остале су необрађене и Даница се бринула колико дуго и оне могу издржати да деле храну. Разговарала је о томе са Даринком и Персом јесенас док су спремале зимницу.

Пшенице су имале довољно за њих, кукуруза ће имати и да поделе са другима ако буду пажљиве ове зиме. Шаше и сена биће довољно до пролећа, ако не буде дуга зима. Добривоје и Душан су им насекли и донели дрва да имају за обе куће. „Не брини, душо, имаћемо шта нам треба. Даће Бог.” рекла јој је уверено Даринка. Даница је од свег срца желела да верује Даринкиним речима. Црв сумње нагризао је њену веру сваки пут кад оде у обилазак села.

Већ неколико година Даница обилази болесне и старе у селу. То је Даринка радила раније, али откако је научила Даницу да то ради, није више она ишла, само је још увек помагала Даници да прави разне мелеме. Више је надгледала како их Даница прави, него што их је сама правила. Није то сметало Даници, чак је и уживала у обиласку. Знала је свакога у селу и бринула се о њима као да су јој род рођени.

Оставила је кофу са млеком поред бунара док је појила стоку. Овце су блејале у обору поред штале па је и њима убацила сена и дала им воде. Ако Бог да, имаће десетак јагањаца на пролеће. Око свиња се није дуго задржала. Била је захвална Даринки што је јесенас са децом накупила жирова за свиње. Бар о њима не мора да брине ове зиме.

Даринка је стављала кајмак у тарану коју је тек скинула са пећи кад је Даница ушла у кућу и унела хладноћу са собом. „Ох Дано, биће ово дуга и тешка зима. Целу ноћ ми тињале кости од болова, једва сам устала. Нећеш имати много помоћи од мене ове зиме, нећу смети да помолим главу напоље.” рече јој Даринка.

„Не брини, Даринка, биће све у реду. Немамо пуно посла напољу, ово мало посла око стоке што имамо могу сама да урадим, није ми потребна помоћ. А ако ми затреба помоћ, ту је Милена, она ће ми радо помоћи.” рече Даница док је стављала млеко на пећ да узвари.

„Гладан сам.“ рече Растко излазећи из собе у пратњи Јелене.

„’Ајде сунце моје. ’Ајде седите, доручак је готов.“ весело им рече Даринка помажући им да седну за сто.

Врата од куће се отворише и Михаило уђе у кућу. Назва им Бога још са врата и њих две му узвратише у исто време.

„Откуд ти, Михаило, овако рано. Је л’ су твоји сви добро?“ упита га забринуто Даринка стављајући још једну чинију на сто за њега.

„Хвала Богу, добро су сви. Смиљана је болесна па ме Марија послала.“ одговори јој Михаило и седе за сто. „Смиљанина снаја дошла плачући код нас и молила Марију да те замоли да помогнеш Смиљани. Већ недељу дана кашље, поцепа плућа. Стаменија није смела да дође овде због тебе, баба Даринка, а и Смиљана јој рекла да неће никакве твоје чајеве, ти ћеш да је отрујеш, каже... Дано,“ окрете се Михаило према Даници „Марија те замолила ако можеш да пошаљеш неки лек по мени, тако да Смиљана не зна да је баба Даринкин лек.“ рече јој Михаило.

Даница погледа у Даринку смешећи се, на шта се ова намргоди и гурну чинију са тараном испред Михаила. „’Ајде доручкуј, знам да

ниси имао времена да једеш код куће. Дано, иди спреми слеза и направи јој онај лек за болове и температуру па нек јој однесе.“

Док је спремала лек за болове, Даница се смејала у себи. Многи су у селу сматрали да је Смиљана вештица, јер је стално нешто врачала и бајала. Многи су се плашили ње, а понеки су ишли код ње да им скине чини, да им помогне да баце чини на некога кога не воле, а понека девојка је ишла код ње да јој направи напитака за неког момка да би је тај оженио.

Даница није веровала у враџбине, имала је веру у Бога. „Како нам Бог одреди, Дано, тако ће нам бити. Сујеверје је тама, Бог је светлост. Не можемо бити сујеверни и у исто време веровати у Бога.“ присећала се поп Павлових речи.

Михаило јој приђе и шапну јој „ Дано, Сретен ти рекао да ако можеш да дођеш до њега, има нешто да разговара са тобом. Каже врло је важно, неки човек са Косова био јуче у селу и распитује се за тебе изокола.“ Ућута Михаило нагло кад му Јелена приђе и загрли му ногу. „Ружа?“ упитно рече гледајући га са осмехом на лицу. Михаило је узе нежно у наручје, а она обави своје ручице око његовог врата. „Довешћу је око подне ако снег престане да пада. Навејао је целу стопу, можемо се грудвати и ваљати. А, шта кажеш?“ весело је упита и заголица. Јелена се засмеја и узврпољи у наручју па је Михаило лагано спусти на под. Даница их је посматрала са љубављу, није могла да верује својим очима колико је он порастао у задњих годину дана, досезао јој је до ува.

„Михаило, постао си момак преко ноћи.“ рече му Даница док му је пружала замотуљак са мелемима.

„Видимо се касније.“ рече им кроз осмех одлазећи.

Око поднева крене Даница у обилазак старих и болесних у селу. На срећу, било је само двоје болесних, не рачунајући Смиљану. Њих је обишла прво и била је задовољна њиховим напретком, за дан-два

оздравиће, била је сигурна. Пролазећи поред Јевдокијине куће угледа коња привезаног за њену ограду. „Јевдокија има посету?! Ко ли јој је дошао кад она нема никога?“ зачуди се Даница. Турци су јој убили мужа и сина, а њена снаја се одавно преудала. Из пуке радозналости Даница завеза и свога коња за Јевдокијину ограду и уђе у кућу.

„Ох, Дано, душо, свратила си. Баш сад причам о теби овом момку, и он је дошао са Косова.“ чаврљала је Јевдокија весело гурајући Даницу према дошљаку. Лазар устаде од стола и крену према запањеној Даници.

„Данице, ох, како сам срећан што те видим. Тражим те већ две недеље.“ рече јој узбуђено Лазар.

„Па ти си мртав, Турци те убили пре три године.“ прошапута Даница.

Лазар је ухвати за руку и поведе је до стола. Даница је ишла за њим као месечар, није могла да верује сопственим очима. Зажмури у нади да кад поново отвори очи, Лазар неће бити у Јевдокијиној кући, мислила је да јој се од умора и бриге привиђају људи за које сигурно зна да су мртви. Кад их је поново отворила, на Даницино изненађење Лазар је седео преко пута ње и држао је за руку.

„Данице, не привиђаш, заиста сам жив. Прешао сам у Београдски пашалук да помогнем у борби. Пре три године отац и ја решимо да дођемо овде и помогнемо мислећи да се мој брат већ бори са устаницима. Мајка није хтела да чује, а Милени нисам смео да кажем да је не престравим, знаш и сама каква је она. Плашљива и нежна као птица.“ насмеши се Лазар сетно па настави. „Мајка нам рекла да она не иде никуд из њене куће, и да ће нас пријавити Турцима ако наставимо о томе да причамо. Отац и ја смо се договорили да ја одем сам. Осмислили смо моје убиство, мој друг им је јавио да су ме Турци убили и бацили у Ибар. Морали смо тако да

урадимо да мајка не пријави оца Турцима... Дано, моја мајка је чудна жена.“ додаде Лазар.

„Шта се десило са твојим оцем?“ упита га Даница.

„Станислав их сачекао у Зеокама. Ту су се посвађали, мајка и он са оцем. Отац изгрдио Станислава што није у борби са мном, мајка викала на оца што ју је слагао да сам погинуо и што тера Станислава у борбу кад он неће да се бори. Оптуживала га да хоће целу породицу да сатре, клела га тешким клетвама и на крају га убила на путу за Тулеже. Хвала Богу, Милена и Невена нису то виделе.“ са тугом и болом у гласу исприча јој Лазар.

„Данице, да ли знаш где је Милена, за кога се удала? Нећу јој сметати, само бих волео да их видим. Невена ме сигурно заборавила.“ гледао је у њу с молбом у очима.

„Лазаре, Милена се није преудала!“ узвикну Даница. „Она живи са мојом мајком овде у Буковику.“

„Води ме, Данице, да их видим.“ устаде Лазар од стола и повуче Даницу са собом.

„Баба Јевдокија,“ окрете се Лазар према њој „Хвала ти за све, Бог ме довео до тебе.“ рече јој.

Баба Јевдокији су очи цаклиле од суза. „Ништа, ништа. ’Ај’те, децо, идите и усрећите Милену.“ рече им, а у себи помисли „Е, несрећни мој Душане.“

Док су одвезивали коње, Даница рече Лазару да ће га одвести до своје куће прво, а она ће да оде по Милену, да је припреми. „Милена ће скренути са ума ако те сада види.“ рече му забринуто.

На путу до куће Даница је размишљала како да каже Милени да јој је муж жив, да је њена патња за њим била без основе, да особа коју је безгранично волела, није мислила о њеним осећањима и није имала вере у њу. Што је више размишљала, постала је све љућа.

Питала се са којим правом је то урадио Милени, које је оправдање нашао за себе. „Себична будала.“ помисли Даница силазећи са коња у свом дворишту. Врата од куће се отворише и деца истрчаше из куће уз вриску и галаму. Радоје и Ђурђе су први угледали Даницу. „Дано, ’ајде да се грудвамо.“ звали су је узбуђено, а у исто време правили грудве од снега. Невена и Ружа су дотрчале до ње и помно посматрале дошљака. Лазар је гледао у Невену као опчињен. Даница упери поглед на трем, Милена је стајала на њему као скамењена. У тренутку Даница се нашла поред ње и обавила руке око њеног врата. Тихо јој је говорила, понављала је једне те исте речи као молитву. „Лазар је жив, објасниће ти све. Важно је да је жив, сестрице.“ Милена је немо слушала док су јој се сузе сливале низ лице.

Лазар им приђе и спусти руку на Миленино раме. „Милена, дошао сам по вас.“ рече јој тихо. Даница се удаљи од Милене и бешумно сиђе са трема на дечију радост. Грудве снега летеле су у њеном правцу док се дечија граја орила по дворишту.

Док се Даница одсутно грудвала са децом, Милена је увела Лазара у кућу. Седели су за столом у тишини и посматрали једно друго. Лазар прекиде тишину, тужним гласом јој се исповедао. „Милена, хтео сам да ти кажем, али отац ми није дао, плашио се да ћеш рећи мајци. Опрости ми, молим те.“ скрушено заврши Лазар своју исповест.

Милена га је гледала са чудним интересовањем, прелазила је нежно руком преко његовог лица, истраживала сваки делић на њему. Напокон кад је проговорила, глас јој је био тужан али одлучан. „Лазаре, твоја љубав је плитка као летњи поток... Невена и ја остајемо овде, ако нас волиш и желиш, као што кажеш, остани са нама.“

„Па борба није завршена, Милена. Ово није наша кућа, мораш да се вратиш код мојих.“ оштро јој рече Лазар.

„Лазаре, волела сам те и оплакала са свим што сам имала у себи. Напатиле смо се са твојима, понашали су се према нама као да смо њихови најгори душмани. Нас две остајемо овде са мојима, кад се борба заврши, ти дођи, чекаћемо те... Ох Лазаре, можемо почети изнова сами, овде у Буковику.“ узбуђено му рече.

„Милена, шта се десило са тобом?“ изненађено ју је гледао. „Ти си моја жена, мораш урадити онако како ја кажем. Знам да мајка није светица, да има својих мана, али вас воли. Мој брат ће вас заштитити, хранити, бринути се о вама док се ја не вратим. Ко ће вас штитити овде? Ко? Даница? Твоја тетка?“ љутито је упита.

„Лазаре...“ крену Милена да му љутито одговори па стаде јер деца утрчаше у кућу. За децом је ушла Даница, а за њом Добривоје и Душан. Кућа се орила од дечије граје док су скидали са себе мокро одело уз Даницину и Михаилову помоћ. Добривоје приђе Лазару, поздрави се са њим и упозна га са Душаном.

„Лазаре, добро нам дошао. Дана ми рече да се бориш овде са нама.“ седајући за сто рече Добривоје.

„Већ три године. Био сам у подрињу, сада сам на источној граници.“ рече поносно Лазар.

Наставили су узбуђено да причају о борби и разним догађајима са бојишта. Лазар се опустио, говорио је о својим подвизима док су га остали слушали. Милена устаде од стола и оде у собу код деце, а Даница позва Даринку да јој помогне око вечере.

„Дано, иди код Милене, могу ја сама да подгрејем вечеру.“ рече јој Даринка и стави пасуљ на пећ. Док је ужурбано секла хлеб, Душан јој приђе и тихо је упита „Како је она?“

„Добро је, не брини. Јача је она од нас обоје, Душане.“ такође тихо, одговори му Даринка.

Душан се врати до стола и седе на клупу, а у исто време Добривоје устаде од стола и окрете се према Даринки.

„Даринка, видимо се касније, идем ја са Ђурђем кући, Перса се сигурно брине.“

„Добривоје, иди и доведи Персу па да вечерамо. Скувала сам пун лонац пасуља, као да нас је пуна кућа, Даница и ја га не можемо појести за пет дана. ’Ајде иди, да се не баца храна, гре’ота је.“ рече му она.

У суседној соби Милена и Даница су седеле на кревету једна поред друге док се Ружа играла са Јеленом на другом. Миленине руке лежале су мирно у њеном крилу, док је очима црвеним од плача зурила у једну тачку на зиду. „Дано, шта да радим? Вратио ми се муж којег не препознајем. Ово није мој вољени Лазар, ја овога не знам. Можда ни онога нисам знала.“ тихо и тужно говорила је Милена.

„Ох, сестрице моја. То јесте твој Лазар, који те воли, који те тражио по Буковику две недеље. Лазар који те слагао да би те заштитио, и тебе и Невену... Попричај са њим, сејо, објасниће ти све. Видећеш да те још увек воли.“ узбуђено јој рече Даница.

„Ех, Дано.“ тужно се насмеја Милена. „Никад он мене није волео, бар не онако како сам ја њега волела, из дубине моје душе, са сваким делићем мога бића... Он ме воли док сам му покорна, док радим шта он хоће и како он хоће... Ох, колико сам била глупа и слепа.“

Даница је ћутала, осећала се немоћном да јој помогне у њеној тузи и болу, није знала како да одагна црни облак који се надвио над њом.

„Лазар хоће да нас врати код његове мајке, хоће да живимо са њом док је он у борби, а зна каква је била према нама. Као добра и одана жена морам да урадим без поговора како мој муж каже, тако

сам васпитана и тако би ми моја мајка наредила, то ми мој разум налаже... Срце ми је бунтовник, Дано, не да се покорити разуму, отима се. Ожалило је и прежалило мужа којег сам имала, а овога не прихвата. Пре ћу се убити него живети са његовима.“ рече одлучно Милена што запањи и уплаши Даницу.

„Милена, не говори тако.“ љутито рече Даница. „Није све црно као што мислиш.“

Милена јој упути тужан поглед, осмех се назирао на крајевима њених усана. „’Ајде, идемо да помогнемо Даринки, деца су сигурно гладна. Је л’ сте гладне вас две?“ упита Даница Ружу и Јелену.

„Ја гладна.“ одговори јој Јелена.

„Моја мама скувала пасуљ, а шта си ти скувала?“ упита је радознано Ружа.

„Пасуљ, баба Даринка га скувала онако како га ти волиш.“ одговори јој Даница.

Ружа скочи са кревета, Јелена уради исто и паде на под, подиже се што је брже могла и крену за Ружом.

Док су деца вечерала, Перса је брижно испитивала Лазара како је он, како су његови, да ли је ишта чуо о фамилији која је остала на Косову у нади да ће нешто сазнати и о својима. Лазар јој је стрпљиво одговарао, пријала му је Персина пажња и забринутост. Кроз Лазарово проповедање схватили су да он не зна да су они отели Милену, речено му је да је она побегла од његових и преудала се.

Што га је Милена дуже слушала, све јој је више изгледало као да слуша неког непознатог човека, није то уопште био њен вољени Лазар. Овај је изгледао као Лазар, глас му је био Лазаров, али све друго јој је било непознато. Овај је ниједном није дотакао, или питао како је преживела без њега, рекао јој да му недостаје, да је воли, бар

да је загрлио своје рођено дете и реч проговорио са њом. „Ох милостиви Боже, помози ми.“ помоли се у себи Милена.

„Баба Даринка, хвала на вечери. Морамо ићи кући, Марија се сигурно брине, а и ускоро ће пасти мрак.“ рече Михаило дижући се од стола.

„Ох Михаило, немој да ми се захваљујеш, него ’ајде понеси ову главицу киселог купуса Марији, сутра кад га скува, донеси ми мало. Ја волим како га она скува.“ рече му Даринка и пружи му лонац.

Даница је распредила сто и поставила га да одрасли једу док је Даринка испратила Михаила. Ђорђе је отишао са Растком у другу собу, Невена је села поред Душана, а Јелена се сместила у његово крило.

„Невена, душо, иди седи тамо на кревет, ти си вечерала.“ рече јој нежно Милена.

„И ти, Јелена.“ додаде Даница и подиже је у наручје. Обе су негодовале, али су отишле и сале на кревет.

„Је л’ неко од вас видео Младена, нисмо чуле о њему већ месецима.“ упита их Даринка седајући за сто.

„Видели смо га нас двојица на Врачару пре две недеље. Добро је изгледао, питао је за вас.“ рече им Душан.

„Рекао нам да често иде до Смедерева.“ убаци се Добривоје „Он је стално у покрету, Ђорђе га шаље по целом пашалуку.“

„Могао би га послати и кући, бар на дан.“ помисли у себи Даница.

„Видели смо Стевана јуче у Орашцу, био на путу за Београд па свратио до куће да види своје.“ настави Душан. „Дано, Стеван добио ћерку пре два месеца, зове се Даница. Шалио сам се са њим због тога. Рекао сам му да ће га Младен упуцати што је својој ћерки дао твоје

име. Стеван се тресао од смеха. Каже „Не плашим се ја побратима већ моје Јевросиме, Душане.““ рече им Душан опонашајући Стевана.

Сви су се за столом смејали изузев Лазара и Милене, њој није било до смеха, а Лазару није било смешно да неки мушкарац назове своју ћерку именом туђе жене.

„Колико дуго остајете?“ упита их Даринка прекидајући њихову веселост. „Марија нема довољно дрва. Петар и Драгослав нису били овде од летос, а јадан Михаило се сатре од посла. Мислила сам да јој насечете довољно бар за месец дана.“ рече им забринуту.

„Одлазимо у зору.“ одговори јој Душан устајући од стола. „Одо’ ја сад да то урадим док не падне мрак, бар да оборим које дрво за Михаила, ако не стигнем да их исечем на батиће.“

Добривоје се, такође, диже од стола и крену да помогне Душану. Лазар је остао за столом двоумећи се шта да ради. Морао је и он да крене, већ је изгубио две недеље тражећи Милену и сад кад ју је нашао, она се сва узјогунила, не слуша га, то га баш љути.

„Лазаре,“ обрати му се Перса „Рекоше ми да си дошао да водиш Милену. Молим те к’о Бога, немој то да урадиш. Нешто се не осећам добро ове зиме, леђа ми се укочила па изјутра не могу да устанем из кревета. Милена ми много помаже, не знам шта би било од мене да није овде... Дана има доста посла у својој кући, а и у селу. Стално је зову кад се неко разболи или повреди, зову је у свако доба дана и ноћи. Даринка је стара, као што и сам видиш, ни од ње нема много помоћи ове зиме...“

„Лазаре, ти си паметан, добар момак, нема потребе да ти казујемо колико смо, Перса и ја, немоћне ове зиме. Видео си твоју мајку, јака као бик, може се носити са доста млађом женом од себе. Осевапићеш се, Лазаре, ако оставиш Милену са нама.“ одлучно му рече Даринка, па додаде „Сад знаш где је, обићи је кад код можеш.“

Милена је седела непомично и слушала их пажљиво. Видела је како Лазару прија Даринкина похвала, а нарочито то што и Даринка мисли да је његова мајка јака жена. Знала је да он јако воли своју мајку и да је врло привржен њој, све би урадио за њу, она је прва у његовом животу па сви други после ње. Прве године њиховог брака Милена је мислила да је то лепа врлина што се он брине о својој мајци. Како је време пролазило, врлина је прешла у ману и Милена није могла то да промени. Једном је инсистирала да она иде са њим на свадбу код неког њиховог рођака, он јој је љутито рекао да је себична, питао је ко ће да чува Невену и брине се о стоци. „Невена је твоје дете, а не мајчино.“ То јој је и њена мајка рекла кад јој се једном онако успут пожалила на Лазара. „Милена, шта је с тобом? Ти си сад удата жена, мораш да поштујеш твог мужа. Лазар је добар момак, кућеван, не пије, хвала Богу, не курва се. Немој да те отера, где ћеш и шта ћеш онда, црна Милена?! Овде не можеш да се вратиш, цело би нас село оговарало, навукла би срамоту на мене и оца.“

Од тада је Милена ћутала и трпела, покорила се Лазару и његовим жељама. Убедила је себе да нешто није у реду са њом, и да мајка мора да се жртвује за свог мужа и децу, тако њена мајка ради, то и она мора радити. Мушко је глава породице, нема ту шта, а и Лазар је добар муж, никад није подигао руку на њу. Умрла би од стида да је Лазар истера из куће.

Даницин весео глас врати је у стварност, чула ју је како га хвали и испитује о борби. Њих двоје су весело разговарали па су се чак и шалили.

„Кад ти мораш да се вратиш, Лазаре?“ упита га Даница изненада.

„Морам и ја сутра у зору отићи.“ одговори јој он.

„Лазаре, немој ти да обраћаш пажњу на моју мајку и моју свекрву, да је све по њима, не би ни теби дале да идеш у борбу.“ рече

му кроз смех Даница осећајући Даринкин љутит поглед на себи. „Ти уради како мислиш да је најбоље за тебе и твоју породицу. Биће ми тешко кад одеш, сад кад знам да си жив. Наврати кад можеш, радоваћу се као да ми је мој Младен дошао. Милену и Невену ћу често обилазити, знам да ће се твоја мајка обрадовати да види поново Даринку.“

Лазар се узврпољи на клупи, пријало му је што га Даница хвали, што је занима како му је било у борби, мајка га ниједном није питала о томе, она му чак забранила да се врати. „Кунем те млеком што сам те задојила, немој ићи у борбу. Није твоје да се тучеш са Турцима, већ да се бринеш о мајци и жени.“ рекла му је љутито. Отишао је од ње рекавши јој да ће наћи Милену и вратити је. „Сад ако одем кући, и то са Миленом, нећу моћи од мајке да се вратим у борбу. Борци ће мислити да сам побегао, Боже, убиће ме. Ђорђе је рек’о да ће лично убити оног ко побегне.“ размишљао је у себи Лазар.

„Милена, је л’ би ти остала овде?“ упита је изненада Лазар.

Милена се тргну од жестине у његовом гласу. Оборених очију му је рекла да ће она урадити онако како јој он нареди. На њене речи Даринка нагло устаде од стола „Ух што сам нешто жедна.“ рече и оде до кофе са водом.

Лазар је растао од среће у себи што је Милена постала послушна, не противи му се, било би му непријатно да га својом непослушношћу постиди пред овим женама. Морао би да је ошамари пред њима да јој да до знања ко је газда, а то би покварило ово весело расположење. Држао ју је у неизвесности још мало, баш зато што може, а и да Перса види како мора са Миленом да се поступа. „Искварила се од кад је сазнала да сам погинуо.“ помисли у себи.

„Милена, остани овде са тетком Персом, помози јој. Буди добра, немој да чујем да је ниси слушала, као што ниси слушала моју

мајку...“ Даринкин гласан, љутит уздах прекиде Лазара који се окрете и погледа у њу.

„Даринка, донећу свеже воде кад нахраним стоку.“ брзо јој рече Даница.

„’Ај’те вас двоје са мном да Дана намири стоку пре мрака.“ убаци се Перса.

„Оставите децу нек преспавају код нас, Дана ће их довести сутра.“ рече им Даринка.

Перса устаде са тешкоћом од стола и захвали се Даринки на вечери, Лазар и Милена урадише исто. Даница приђе Лазару и поздрави се са њим.

„Лазаре, сврати кад год можеш, чувај се, уз Божију помоћ ослободићемо се Турака.“ рече му.

„Хоћу, Данице, свратићу.“ обећа јој он облачећи гуњ.

Кад су њих троје изашли из куће, Даринка одахну и седе поново за сто.

„Ух Дано, мало је фалило да се огрешим.“ рече јој Даринка сва зајапурена.

Мрак је увелико пао кад је Душан ушао у нову кућу. Невена и Јелена су одмах доскакутале до њега. „’Ајде да се играмо.“ обе су ускликнуле у исто време. Одједном, нестало је умора и бриге са његовог лица, осмех је блистао на њему.

„Хоћу да јашемо коња!“ довикну весело Ђурђе улазећи у собу са Растком.

„О, не, не. Коњ мора да се одмара вечерас, а и ви. Баба Даринка има главобољу.“ прекиде им весеље Даница. „Играћемо Михаилову игру. Ко хоће да крене први?“